

B. Stenge Csaba

In memoriam Péterdi Adolf János

Péterdi Adolf János 1918. július 14-én született Tamásiban, azonos nevű édesapja és Weissgerber Ilona negyedik, legkisebb gyermekeként. Egy nővére mellett két bátyja volt, akik közül az egyik édesapja hivatását követve állatorvos lett, míg másik bátyja, Márton (1913-1999) a hivatásos tiszti pályára került, őt 1936. augusztus 20-án avatták tüzér hadnaggyá. A család eredeti vezetékneve Peltzmann volt, melyet 1933-ban magyarosítottak Péterdire.¹

Péterdi Adolf számára is a hivatásos tiszti pályát választották szülei, így a kőszegi Hunyadi Mátyás honvéd reáliskolai nevelőintézetbe került, itt érettségizett 1936-ban. Innen, - mivel repülőtiszt szeretett volna lenni és vágya valóra vált, miután a szigorú orvosi vizsgálatot követően jelentkezését elfogadták - a Ludovika Akadémia II. főcsoportjára került, ahová a repülőtisztok ekkor bevonultak. Első évét csapatnál, Nyíregyházán töltötte, ahol a Regvi ekkor állomásozott és ahol az alapkiképzését is kapta. 1937 szeptemberében vonult be Budapestre, ahol végül 1939. augusztus 20-án avatták hadnaggyá.²

Bár évfolyamelsőként került felavatásra és tradíció volt, hogy az évfolyamelső csapatnemi választását akceptálják (ráadásul repülésben is évfolyamának első harmadában volt), ő mégsem az általa kért vadászokhoz került, hanem a súlyos tiszthiány miatt az ekkor Kecskeméten állomásozó 1. önálló távfelderítő osztályhoz helyezték. Évfolyamából egyébként a 14 felavatott hadnagy közül emiatt a nagy tiszthiány miatt 8 fő került a távfelderítő osztályhoz, ráadásul többen közülük nem is pilóta, hanem megfigyelő helyre (az évfolyamból csak négy fő lett vadász és ketten kerültek a bombázókhoz). Péterdi Adolf hadnagy az 1/1. távfelderítő századhoz került, Bibithy Horváth László százados parancsnoksága alá. Innen 1939 októberétől 1940 februárjáig a székesfehérvári felderítő iskolaszázadhoz vezényelték, majd századához történt visszatérése után immár ő töltötte be a század műszaki tiszti teendőit is. Első éles bevetését is ez év nyarán repülte, 1940. augusztus 20. táján, a második bécsi döntés előtt Erdély északi része fölött egy He 70-essel.³

Ezt követően, az ősz folyamán a távfelderítő osztály átköltözött Kecskemétről Budaörsre. 1941 januárjától évfolyam- és századtársa, Makray Lajos hadnagy tragikus halála után - aki szerelmi bánatában öngyilkos lett - ő vette át Makray korábbi „másodsegéd tiszti” beosztását is a távfelderítő osztálynál.

Budaörsről 1941. április első felében, a jugoszláv hadjárat során Péterdi Adolf hadnagy két He 70-es bevetést repült a Délvidék fölött, majd 1941. június végén, július elején visszaemlékezése szerint három további bevetést repült, még mindig He 70-essel, közbeeső ungvári feltöltéssel a Szovjetunió felett, Kamenyec Podolszk mélységéig.⁴

A magyar 2. hadsereggel 1942 kora nyarán az 1. önálló távfelderítő osztály is elvonult a keleti hadszíntérre - ekkor Péterdi Adolf 1942. április 1-ei előléptetését követően már főhadnagy volt. A keleti hadszíntéren a 2. repülőcsoport alárendeltségében Péterdi Adolf 1942. június 22-én kezdte meg bevetéseit. Egyik korai bevetésén, 1942. július 2-án személyzetével egy igazolt légi győzelmet is aratott egy szovjet vadászgép felett, melynek típusát MiG-3-ként jelölték meg (a lelövést a személyzetből Mészáros Károly szakaszvezető rádiós érte el, a győztes He 111-es az F.706 volt). 1942 augusztusában egy ízben egy szovjet 85 mm-es légvédelmi tüzérségi gránát is telibe talált Do 215-ösét, de a gyújtó szerencsére nem működött és a lövedék a gép törzsét átütve, robbanás nélkül repült tovább, csak kisebb károkat okozva. 1942 június vége és 1943 június közepe között Péterdi Adolf főhadnagy összesen 68 távfelderítő harci bevetést repült a keleti hadszíntéren He 111, Do 215 és Ju 88 típusokkal (nagyságrendileg 1/3-1/3-1/3 arányban a három típusal).⁵

A keleti hadszíntérről történt hazavezénylése után, 1943 júliusától az év végéig a távfelderítő pótosztály kiképzőszázadánál a budaörsi reptéren a hajózó kiképzés vezetője volt. 1944. január 1-vel a Repülő Kísérleti Intézethez (RKI) vezényelték Ferihegyre. Itt a Me 210 típusátképzés mellett egy berepülő tanfolyamot is elvégzett, majd Német

---

¹ Péterdi Adolf személyes adatai részben a szerzővel folytatott hosszú levelezéséből, részben pedig a HM-HIM Hadtörténelmi Levéltár (továbbiakban HL) Központi Irattára (továbbiakban KI) 79199. sz. okmánygyűjtőből származnak.

² Akadémiai időszakáról, évfolyamáról lásd részleteiben Péterdi A. János: *Az 1939. augusztus 20-án felavatott évfolyam története. In: Magyar Szárnyak Évkönyv 1995. 244-265. o.*

³ Péterdi Adolf *Repülő Leírása* elveszett, az itt jelölt bevetéseit kérésre hosszú levelezésünk alatt emlékezetből próbálta rekonstruálni. Az ekkor Románia fölött repült bevetések az adott pillanatban még nem kaptak éles minősítést, de a román légvédelem teljes készségben volt és vadászokat is riasztottak a magyar távfelderítőik ellen, bár sikeres elfogásra és légi harcra nem került sor.

⁴ Uo.

⁵ Uo.

Endre főhadnaggyal, volt évfolyamtársával és jó barátjával ő végezte a Repülő Kísérleti Intézetnél a Messerschmitt Me 210 távolfelderítő prototípusának (Me 210 Da-1, Z006) berepülését is. 1944. április végével visszakerült a távolfelderítő pótosztály kiképzőszázaadához, mint a hajózó kiképzés vezetője Budaörs, illetve Szihalom (Maklár) repülőterein. Itt szeptember közepéig szolgált, majd az alakulat átszervezése, megszüntetése folytán ismét az ekkor Várpalotán lévő RKI-hoz került, fényképészeti feladatok ellátására. Az átszervezések, feloszlások szele ősszel az RKI-t is elérte, melyből egy gyorsbombázó századot állítottak fel 102/3. hadrendi számmal és ez a novemberben felállított 102. gyorsbombázó osztály alárendeltségébe került. Péterdi Adolf főhadnaggyot november közepétől a 102/3. gyorsbombázó század parancsnokának nevezték ki, meglehetősen szokatlan módon: visszaemlékezése szerint az RKI parancsnoka, Dóczy Lóránd hmtk. alezredes nem parancsba adta neki a beosztás átvételét, hanem megkérdezte, hogy elvállalná-e a beosztást (mivel ő már alaposan kivette a részét távolfelderítőként a harcból).⁶ Ezt követően Péterdi Adolfot az osztályától felküldték Budapestre, hogy üzemananyagot próbáljon szerezni, majd visszatérve Lesvárról december közepétől két gyorsbombázó bevetést repült. Ezek közül a másodikon, 1944. december 23-án a szovjet légvédelmi tüzéség lelőtte és Ipolyszete mellett kényszerleszállva könnyebb sebesüléssel fogságba esett.⁷ Szintén megsebesült hajózó távirásza, Mészáros Károly őrmester később tisztázatlan körülmények között meghalt a szovjet hadifogságban. Bár ezt Péterdi Adolf ekkor még nem tudta, de decemberben veszítette el szüleit is, akik tragikus körülmények között hunytak el azt követően, hogy a szovjet csapatok megszállták Tamásit.

A korai He 70-es bevetéseit is számolva Péterdi Adolf 1940 és 1944 között összesen mintegy 76 harci bevetést repült, a hetvenhatodikon lőtték le.⁸

Ami a háború idején kapott látható elismeréseit illeti, Péterdi Adolf személyzetével együtt aratott 1942. július 2-ai légi győzelméért kapta az első Signumját, majd hosszú hadművelleti területen végzett szolgálatát követően összegzett bevetéseierért a másodikat. Bár kétszer is felterjesztették a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjére hadiszalagon a kardokkal, azonban ezt a kitüntetést sosem kapta meg. Ugyan ez mit sem von le a kimagasló harctéri teljesítményéből és eredményeiből, személy szerint éreztem rajta, hogy az ilyen formájú méltatlan mellőzése belül jóval később is nagyon bántotta. 2005 februárjában ezért el is küldtem neki az első felterjesztéséhez kötődő elutasítást, melyet a Hadtörténelmi Levéltárban találtam és amelyben a rövid indoklás szó szerint így hangzik: *"Egy évi hadm. területi szolg.-ért kapott két hadikitüntetést. Új teljesítménye nem oly kimagasló, hogy 3 kitüntetést kapjon"*.⁹ (Ebből az indoklásból is nyilvánvalóan és szembetűnően látszik, hogy a felterjesztéseket elbírálók nem igazán voltak tisztában a távolfelderítő bevetések fontosságával és veszélyességével.)

Természetesen megkapta a Tűzkereszt I. fokozatát a koszorúval és kardokkal, valamint mindhárom (Felvidéki, Erdélyi, Délvidéki) Emlékérmét is viselte. Német részről távolfelderítő bevetéseierért 1942 végén megkapta a II., majd 1943 elején az I. osztályú Vaskeresztet is. (A Luftwaffében jól működő rendszer volt a folyamatos teljesítmény, így a felderítők bevetési számok utáni elismerésére is – egy jóval kevésbé életszerű modell bevezetésére egyébként 1943 nyaratól nálunk is kísérlet történt.)¹⁰

Ezen felül viselte még a bolgár repülőgép-vezetői jelvényt is, melyet egész évfolyama megkapott egy 1939 nyári, hat hetes bulgáriai tanulmányút során. Ezt a tanulmányutat ő maga egyébként inkább kirándulásnak és nyaralásnak minősítette egyik hozzám írt levelében. Ezzel kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy az 1939. augusztus 20-án és a következő év nyarán avatott repülőtisztek azért jártak Bulgáriában ezen a tanulmányúton, mert a bolgár kormány részben ezzel fizetett a katonai együttműködés során keletkező „deficitjéért”.

Péterdi Adolf három okirati dicsérő elismerést is kapott kiemelkedő teljesítményéért. Az erdélyi és délvidéki bevetéseierért a honvéd vezérkar főnökétől kapott egy-egy okirati dicsérő elismerést, míg a hadművelleti területen nyújtott teljesítményéért 1943-ban a repülődandár parancsnokától kapott egy hasonló okmányt.¹¹

Péterdi Adolf szovjet hadifogságban csak rövid időt töltött, mivel 1945. március 4-én a szovjetek feloszlatták a debreceni hadifogolytábort. Ezt követően Péterdi főhadnaggy önként jelentkezett szolgálatra az új magyar haderőbe. Az egyébként már aktuálissá váló előléptetése így aktív szolgálatban szinte azonnal elérte, mivel a honvédelmi miniszter Péterdi Adolfot 1945. május 18-án visszamenőleg 1945. április 1-vel, 1945. május 20-ai ranggal századossá

---

⁶ Lásd erről még Becze Csaba: *Az arany sas nyomában. Budapest, Püedlo, 2008. 83. o., ill. 90. o.*

⁷ Uo. 94-95. o., lásd erről még részleteiben Péterdi A. János: *Lelövésém története. In: Magyar Szárnyak Évkönyv 1980. 23-25. o.*

⁸ Lásd 3. sz. jegyzet.

⁹ HM-HIM HL *Kitüntetési felterjesztések 199. a. csoport.*

¹⁰ Német I. osztályú Vaskeresztjének adományozása 1943. február 25-én szerepel a százada feljegyzéseiben, lásd erről HL magyar 2. hadsereg iratanyaga 17. doboz, 1/1. távolfelderítő század hadinaplója.

¹¹ HM-HIM HL KI 79199. sz. okmánygyűjtő.

léptette elő.¹² Ekkor a HM légügyi csoportjánál teljesített szolgálatot elvi és szervezési előadóként 1946. március 1-ig, mikor rendelkezési állományba helyezték, majd szeptemberben B-listázták, elbocsátották az aktív szolgálatból.¹³

1946. szeptember 15-ével felvették a Maszovlethez repülőgép-vezetőnek, azonban ennek a kiváló képességű és többmotoros gépek repülésében rendkívül nagy gyakorlattal rendelkező pilótának a hivatásos tiszti múltja miatt ott nem lehetett maradása, így végül az akkori légiforgalmi vállalattól 1949. május 31-vel indoklás nélkül elbocsátották. Ezután segédmunkásként, illetve adminisztratív munkakörben dolgozott, majd a forradalom és szabadságharc leverése után a meglehetősen kilátástalan helyzete miatt 1956 novemberében családjával együtt elhagyta Magyarországot, az Amerikai Egyesült Államokban, Connecticutban telepedett le előbb Stamfordban, majd Norwalkban. Disszidálása miatt 1957. december 24-én a 0595/HM-1957. parancsban lefokozták tartalékos honvéddé.¹⁴ Az Amerikai Egyesült Államokban A. John Peterdi-ként tevékenykedő Péterdi Adolf János a postagépészeti termékekkel foglalkozó Pitney Bowes Inc.-nél kezdett el dolgozni előbb műszaki rajzolóként, majd gépészmérnöként, miután munka mellett tanulva mérnöki diplomát szerzett (Bridgeport Engineering Institute, mely 1994 óta a Fairfield University mérnöki kara). Ezt követően egy MBA diplomát is szerzett (University of Connecticut).

Péterdi Adolf János végül a Pitney Bowes fejlesztőmérnökeként vonult nyugdíjba 1983-ban. Miután az Egyesült Államokban is levizsgázott és újra kezdett repülni, egészen 79 éves koráig vezetett repülőgépet, mely leginkább egy amerikai barátjával közösen birtokolt Beechraft Bonanza volt. Hobbijai közé tartozott a horgászat, a fafaragás, emellett a magyar vizslák nagy rajongója is volt. Aktív nyugdíjas éveit azonban javarészt a repülő emigrációban végzett sokrétű tevékenysége töltötte ki. Fontos szerepe volt az oshawai repülőmúzeum kialakításában, gyűjteményének gyarapításában, illetve az állandó éves veterán találkozók megszervezésében és lebonyolításában. Több értékes visszaemlékezést is írt a saját repülő pályafutásával kapcsolatban. Ilyen irányú tevékenységének legfontosabb és legjelentősebb szelete mégis az volt, hogy 1985-től a külföldi kiadás megszűnéséig, 1995-ig ő volt a Magyar Szárnyak Évkönyv szerkesztője. Rendkívül igényes és precíz tevékenysége nyomán a folyamatosan gyarapodó, 1985-ben 106 oldalas kiadvány végül 1995-re 326 oldalasra „hízott”. 1998-ban a Magyar Szárnyak Évkönyvekben addig megjelent távolfelderítő és LFKCs (Légi Fényképező és Kiértékelő Csoport) témájú írásokat egy csokorba gyűjtötte, azok szövegében számos kisebb javítást eszközölt, és Távolfelderítőink címmel egy kötetben kiadta (a nyomtatást a MALÉV nyomdája végezte).¹⁵ A kötet kiadását saját maga finanszírozta és a könyvet tiszteletpéldányokként juttatta el az érdeklődőkhöz. Az ő kiemelkedő jelentőségű, felbecsülhetetlen értékű munkája nélkül a magyar légi történetével kapcsolatos kutatásoknak ma sokkal szegényebb forrásbázisa lenne.

Külön érdemes még kitérni a katonai rendfokozatának ügyére a rendszerváltást követően, mert ez a történet nagyon jól jellemzi ezt a régi vágású, talpig becsületes, finom úriembert és ilyen viselkedéssel a mai világban, amikor oly sokan szenvednek rang- és címkórságban, még mutatóban sem nagyon lehet találkozni. A rendszerváltást követően rendfokozatával kapcsolatban dr. Szakály Sándor ajánlotta Péterdi Adolf Jánosnak, hogy keresse meg a HM Rehabilitációs Bizottságának akkori vezetőjét, Vajda Ferenc ezredest, akinek 1991. április 27-én keltezett levelében – többek között – a következőket írta:

„... Miután több volt katonatársamtól tudom, hogy őket 1956. után lefokozták, feltételezem, hogy velem is ez történt. Erről engem senki nem értesített. Szeretném azonban tudni lefokozásom okát. Kérésem az volna, igen tisztelt ezredes úr, hogy bocsássák rendelkezésemre a második világháború utáni katonai okmányaim másolatait, melyekből fenti kérdésemre választ kaphatok.

Rehabilitálásomat kérni nincs szándékomban, mert – szerény véleményem szerint – ha elvették rangomat, azt jogtípással tették, aminek orvoslása a jelenlegi kormányzati hatáskörébe tartozik. Azt azonban merem remélni, hogy a demokratikus életforma bevezetésével jogosan elvárhatom fenti kérésem teljesítését. ...”¹⁶

Erre a levélre válaszul érkezett meg számára 1991. szeptember 3-ai keltezéssel a rehabilitációs bizottságtól az a válasz, mely szerint a honvédelmi miniszter lefokozási parancsát mint törvénytelen hatályon kívül helyezte, és 102/1991. számú parancsában tartalékos századosi rendfokozatát visszaadta, egyben előléptette tartalékos alezredessé.¹⁷

Péterdi Adolf János erre 1991. október 3-án a következő szövegű válaszlevelet írta:

---

¹² HL HM 25.145. sz. Eln. szü. – 1945.

¹³ HM-HIM HL KI 79199. sz. okmánygyűjtő.

¹⁴ Uo.

¹⁵ A kiadványból a korábban a Magyar Szárnyak évkönyvekben megjelent távolfelderítő és LFKCs témájú írások közül egyedül Nagy Gyula visszaemlékezése maradt ki. (Nagy K. Gyula: Távolfelderítő harckiképzés Németországban. In: M. Sz. Évk. 1982. 19-21. o.)

¹⁶ Az eredeti levél megtalálható a HM-HIM HL KI 79199. sz. okmánygyűjtőben.

¹⁷ Uo.

„Igen Tisztelt Ezredes Úr!

Köszönöm ez év szeptember 3-án hozzám intézett levelét, melyből arról értesültem, hogy törvénysértő módon történt lefokozásomat a honvédelmi miniszter úr hatályon kívül helyezte.

Ugyanakkor nagy meglepetéssel értesültem arról, hogy a honvédelmi miniszter úr tartalékos alezredessé előléptetett. Ez a tiszta szándékú gesztus engem mélyen érintett, de meg kell jegyezni, hogy az előléptetés nem illet meg. Még rehabilitációt sem kértem, abban a tudatban, hogy akik rangomat elvették, arra nem voltak jogosultak. Azonban volt bajtársaim iránt érzett szolidaritásom arra késztet, hogy ezt a megtisztelő előléptetést magamtól, mint arra érdemtelenül elhárítsam. Hiszen 1946. március 1-e óta semmi kapcsolatomban nem volt a Honvédséggel. Szerény véleményem szerint az ilyen előléptetés azokat a bajtársakat illeti, akiket – mint a háború utáni Honvédség (Néphadsereg) aktív tagjait – igazságtalanul meghurcoltak és bebörtönöztek.

Kérem ezredes úr, fogadja őszinte nagyrabecsülésem és annak az álláspontomnak a kifejezését, hogy a megtisztelő előléptetés elhárításában semmi sértő szándék nincs.

Honfitársi üdvözléssel,

Péterdi A. János¹⁸

Péterdi Adolf egy ízben még a korabeli repülő szaklap, a Magyar Szárnyak címlapjára is felkerült. A képen Günther Korten altábornagy (1898-1944), a Luftwaffenkommando Don parancsnoka adja át Péterdi Adolf főhadnagynak a német II. osztályú Vaskeresztet. (Magyar Szárnyak 1943. január 15.)

Az egyre idősödő veterán 2003 végén költözött Norwalkból (Connecticut) Lincolnba (Massachusetts) lányához, Adélhez.

Péterdi Adolf János végül hosszú, súlyos betegség után 2012. április 21-én hunyt el Lincolnban. Hamvai Norwalkban hón szeretett felesége, Hildegard mellett nyugszanak.

Végül a személyes számláról is meg kell emlékezni, hiszen János bátyámhoz több, mint másfél évtizedes barátság fűzött és az elvesztése nagyon fájdalmasan érintett. Kutatásaim során rendkívül sok segítséget kaptam tőle, az egész háborús időszakot végigszolgáló, nagyon jó memóriájú tisztként igen sok témával kapcsolatban voltak értékes meglátásai, emlékei. Mivel a magyar katonai repülő emigrációban is fontos szerepet játszott, sokat segített több más, emigrációban élő veterán felkutatásában is. Mint az események aktív résztvevője, ő írta az ajánlást az első könyvemhez is, mely a magyar 2. hadsereg doni hídfőcsatáiról jelent meg 2006 nyarán.

Személy szerint nagyon büszke vagyok arra, hogy egy ilyen rendkívül értékes, kiváló embert a barátomnak tudhattam.

Nyugodjék békében.

¹⁸ Uo.